CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL PAOLO MENGOZZI prezentate la 30 noiembrie 2010[1]

I — Introducere

1. Prin prezenta cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare, se solicită Curții să precizeze condițiile de recunoaștere aplicabile, în cadrul Directivei 89/48/CEE a Consiliului din 21 decembrie 1988 privind sistemul general de recunoaștere a diplomelor de învățământ superior acordate pentru formarea profesională cu durata minimă de trei ani [2], astfel cum a fost modificată prin Directiva 2001/19/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 14 mai 2001 [3] (denumită în continuare „Directiva 89/48”), atunci când cererea de autorizare a exercitării unei activități profesionale are ca obiect o activitate asimilată unei activități reglementate în statul membru de formare, în sensul articolului 1 litera (d) al doilea paragraf din directiva menționată, în condițiile în care solicitantul nu este membru cu drepturi depline al organizației profesionale în cauză. În același timp, Curtea va trebui să examineze problema dacă exercitarea unei activități de cercetare în domeniul ingineriei mediului poate fi considerată o exercitare efectivă a profesiei de inginer de mediu, în sensul directivei menționate anterior.

II — Cadrul juridic

A — *Dreptul derivat al Uniunii*

1. Directiva 89/48

2. Directiva 89/48 constituie cadrul juridic aplicabil la data producerii faptelor din acțiunea principală, deși aceasta a fost abrogată ulterior [4].

3. În sensul Directivei 89/48 și mai exact în sensul articolului 1 litera (a) primul paragraf din aceasta, prin diplomă se înțelege:

1 — Limba originală: franceza.

2 — JO L 19, p. 16, Ediție specială, 05/vol. 2, p. 76.

3 — JO L 206, p. 1, Ediție specială, 05/vol. 6, p. 60.

4 — A se vedea punctul 12 și urm. din prezentele concluzii.

„orice diplomă, certificat sau alt titlu de calificare oficială sau ansamblu de astfel de diplome, certificate sau alte titluri:

— care au fost eliberate de o autoritate competentă dintr-un stat membru, desemnată în conformitate cu actele cu putere de lege sau actele administrative ale statului membru respectiv;

— din care rezultă că titularul a promovat un ciclu de studii postliceale cu o durată de cel puțin trei ani sau cu o durată echivalentă cu frecvență redusă, efectuat într-o universitate sau o instituție de învățământ superior sau într-o altă instituție cu un nivel de formare echivalent și, dacă este cazul, că titularul a promovat cursurile de formare profesională necesare în completarea ciclului de studii postliceale și

— care arată că titularul are calificarea profesională cerută care îi permite accesul la o profesie reglementată în statul membru respectiv sau exercitarea respectivei profesii,

dacă educația și formarea atestate de această diplomă, certificat sau alt titlu de calificare oficială au fost obținute în special în Comunitate sau dacă titularul are o experiență profesională de trei ani atestată de statul membru care recunoaște o diplomă, un certificat sau alt titlu eliberat de o țară terță.”

4. Articolul 1 litera (c) din Directiva 89/48 prevede că „prin profesie reglementată se înțelege activitatea profesională reglementată sau ansamblul activităților care constituie această profesie într-un stat membru”.

5. Potrivit articolului 1 litera (d) primul paragraf din Directiva 89/48, prin activitate profesională reglementată se înțelege:

„[…] activitatea profesională al cărei acces sau exercitare într-un stat membru sunt condiționate, direct sau indirect, prin acte cu putere de lege sau acte administrative, de deținerea unei diplome. De asemenea, sunt considerate modalități de exercitare a unei activități profesionale reglementate următoarele:

— exercitarea unei activități cu titlu profesional în măsura în care deținerea acestui titlu este rezervată doar titularilor unei diplome stabilite prin acte cu putere de lege sau acte administrative […]”

6. În cadrul articolului 1 litera (d) al doilea și al treilea paragraf din Directiva 89/48 se prevede că:

„În cazul în care dispozițiile primului paragraf nu sunt aplicabile, o activitate profesională poate fi considerată ca fiind reglementată cu condiția să fie exercitată de membrii unei asociații sau organizații care are ca obiectiv

promovarea și menținerea unui nivel ridicat în respectivul domeniu profesional și care, în vederea realizării acestui obiectiv, beneficiază de recunoașterea, sub o formă specifică, de către un stat membru și:

— eliberează o diplomă membrilor săi;

— îi supune unor reguli de conduită profesională impuse de către aceasta;

— le conferă dreptul de a se folosi de titlul și de statutul pe care această diplomă le oferă.

În anexă este prevăzută o listă neexhaustivă a organizațiilor sau asociațiilor care îndeplinesc, în momentul adoptării prezentei directive, condițiile menționate la al doilea paragraf. De fiecare dată când un stat membru acordă recunoașterea respectivă unei organizații sau unei asociații, acest stat membru informează Comisia, care publică această informație în *Jurnalul Oficial al Comunităților Europene*".

7. Articolul 1 litera (e) din Directiva 89/48 prevede că „prin experiență profesională se înțelege exercitarea efectivă și legală a respectivei profesii într-un stat membru".

8. Articolul 2 primul paragraf din Directiva 89/48 prevede că „[p]rezenta directivă se aplică oricărui resortisant al unui stat membru care dorește să-și exercite, cu statut de independent sau de salariat, o profesie reglementată în statul membru gazdă".

9. Articolul 3 din Directiva 89/48 prevede:

„În cazul în care, într-un stat membru gazdă, accesul la o profesie reglementată sau exercitarea acesteia este condiționată de posesia unei diplome, autoritatea competentă nu îi poate refuza resortisantului unui stat membru, din motiv de calificare necorespunzătoare, accesul la profesia respectivă sau exercitarea ei în aceleași condiții ca și pentru resortisanții statului membru gazdă:

(a) în cazul în care solicitantul deține o diplomă cerută într-un alt stat membru pentru exercitarea respectivei profesii pe teritoriul său, diploma fiind obținută într-un stat membru; sau

(b) în cazul în care solicitantul și-a exercitat cu normă întreagă această profesie timp de doi ani în ultimii zece ani într-un alt stat membru care nu reglementează această profesie în sensul dispozițiilor articolului 1 litera (c) și ale articolului 1

litera (d) primul paragraf, având unul sau mai multe titluri de calificare oficială:

— care au fost eliberate de o autoritate competentă într-un stat membru, desemnată în conformitate cu actele cu putere de lege sau actele administrative ale respectivului stat membru;

— din care rezultă că titularul a urmat cu succes un ciclu de studii postliceale cu o durată minimă de trei ani sau cu o durată echivalentă la fără frecvență, într-o universitate sau instituție de învățământ superior sau în alte instituții având același nivel de formare dintr-un stat membru și, dacă este cazul, că și-a completat cu succes formarea profesională cerută pe lângă studiile postliceale;

— și care l-au pregătit pe titular pentru exercitarea profesiei.

Cu toate acestea, cei doi ani de experiență profesională menționați la primul paragraf nu pot fi impuși în cazul în care titlul sau titlurile de formare deținute de solicitant și menționate în prezenta literă atestă o formare reglementată.

În sensul primului paragraf, se consideră titlu de calificare profesională orice titlu sau ansamblu de titluri care a fost eliberat de către autoritatea competentă dintr-un stat membru, dacă atestă o formare obținută în Comunitate și dacă este recunoscut ca echivalent de către statul membru respectiv, cu condiția ca această recunoaștere să fi fost notificată celorlalte state membre și Comisiei."

10. Articolul 9 alineatul (1) primul paragraf din Directiva 89/48 prevede că „[s]tatele membre desemnează, în termenul prevăzut la articolul 12, autoritățile competente, abilitate să primească cererile și să ia deciziile prevăzute de prezenta directivă".

11. Anexa I la Directiva 89/48 menționează Engineering Council în lista asociațiilor sau organizațiilor profesionale care îndeplinesc condițiile prevăzute la articolul 1 litera (d) al doilea paragraf.

2. Directiva 2005/36/CE

12. Directiva 2005/36/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 7 septembrie 2005 privind recunoașterea calificărilor profesionale (denumită în continuare „Directiva 2005/36") [5]

5 — JO L 255, p. 22, Ediție specială, 05/vol. 8, p. 3.

a înlocuit, începând cu data de 20 octombrie 2007, Directiva 89/48 [6].

13. În considerentul (14) al Directivei 2005/36 se afirmă că „[m]ecanismul de recunoaștere stabilit prin Directivele 89/48/CEE și 92/51/CEE rămâne neschimbat".

14. Articolul 13 alineatul (2) primul paragraf din Directiva 2005/36 prevede că „[a]ccesul la profesie și exercitarea acesteia, prevăzute la alineatul (1), trebuie acordate, de asemenea, solicitanților care au exercitat profesia menționată la respectivul alineat cu normă întreagă, pe o perioadă de doi ani în decursul ultimilor 10 ani, într-un alt stat membru care nu reglementează această profesie, cu condiția să dețină unul sau mai multe atestate de competență sau unul sau mai multe titluri de calificare".

B — *Reglementarea națională*

15. Directiva 89/48 a fost transpusă în ordinea juridică elenă prin Decretul prezidențial nr. 165/2000 din 23 iunie 2002 [7], care a fost modificat în mod succesiv prin Decretele prezidențiale nr. 373/2001 din 18 octombrie 2001 [8] și nr. 385/2002 din 23 decembrie 2002 [9] (denumit în continuare „Decretul nr. 165/2000").

16. Articolul 2 alineatul 3 din Decretul nr. 165/2000 definește profesia reglementată ca fiind „activitatea profesională reglementată sau ansamblul activităților care constituie această profesie într-un stat membru".

17. Articolul 2 alineatul 4 din Decretul nr. 165/2000 prevede că prin activitate profesională reglementată se înțelege „activitatea profesională în cazul căreia accesul sau exercitarea într-un stat membru sunt condiționate, direct sau indirect, prin dispoziții legale, de deținerea unei diplome. De asemenea, sunt considerate modalități de exercitare a unei activități profesionale reglementate următoarele:

a) exercitarea unei activități cu titlu profesional în măsura în care deținerea acestui titlu este rezervată doar titularilor unei diplome stabilite prin dispozițiile legale ale statului membru;

b) […]

O activitate profesională poate fi considerată ca fiind reglementată cu condiția să fie exercitată de membrii unei asociații sau organizații care are ca obiectiv promovarea și menținerea unui nivel ridicat în respectivul domeniu

6 — A se vedea articolul 62 din Directiva 2005/36.

7 — FEK A' 149 din 28 iunie 2000.

8 — FEK A' 251 din 22 octombrie 2001.

9 — FEK A' 334 din 31 decembrie 2002.

profesional și care, în vederea realizării acestui obiectiv, beneficiază de recunoașterea, sub o formă specifică, de către un stat membru și:

a) eliberează o diplomă membrilor săi;

b) îi supune unor reguli de conduită profesională impuse de către aceasta și

c) le conferă dreptul de a se folosi de titlul și de statutul pe care această diplomă le oferă.

Anexa la articolul 9 din prezentul decret cuprinde o listă orientativă a asociațiilor sau organizațiilor care îndeplinesc condițiile acestui alineat. De fiecare dată când un stat membru acordă recunoașterea menționată în prezentul alineat unei organizații sau unei asociații, acest stat membru informează Comisia, care publică această informație în *Jurnalul Oficial al Comunităților Europene*.

[…]"

18. Articolul 2 alineatul 5 din Decretul nr. 165/2000 definește experiența profesională ca fiind „exercitarea efectivă și legală a respectivei profesii într-un stat membru".

19. Articolul 4 alineatul 1 din Decretul nr. 165/2000 prevede:

„În cazul în care accesul la o profesie reglementată sau exercitarea acesteia este condiționată în Grecia de posesia unei diplome prevăzute la articolul 2, Consiliul menționat la articolul 10 din prezentul decret nu îi poate refuza resortisantului unui stat membru, din motiv de calificări necorespunzătoare, accesul la profesia respectivă sau exercitarea ei în aceleași condiții ca resortisanții statului membru gazdă în cazul în care solicitantul:

a) deține diploma menționată la articolul 2, obținută într-un alt stat membru și solicitată de către acesta pentru exercitarea profesiei respective pe teritoriul său, sau

b) a exercitat cu normă întreagă această profesie timp de doi ani în ultimii zece ani într-un alt stat membru care nu reglementează această profesie în sensul dispozițiilor articolului 2 alineatele 3 și 4 din prezentul decret, având unul sau mai multe titluri de calificare oficială, care trebuie:

i) să fi fost eliberate de o autoritate competentă într-un stat membru;

ii) să ateste că titularul a urmat cu succes un ciclu de studii postliceale cu o durată minimă de trei ani sau cu o durată echivalentă la fără frecvență, într-o universitate sau instituție de învățământ superior sau în alte

instituții având același nivel de formare dintr-un stat membru și că și-a completat cu succes formarea profesională cerută pe lângă studiile postliceale și

iii) să pregătească solicitantul pentru exercitarea profesiei respective.

Cei doi ani de experiență profesională menționați la primul paragraf nu pot fi impuși în cazul în care titlul sau titlurile de formare deținute de solicitant și menționate în cadrul prezentei litere atestă o formare reglementată."

20. Articolul 10 din Decretul nr. 165/2000 a înființat, în cadrul Ministerului Educației Naționale și Cultelor din Grecia, un organ colegial, Consiliul însărcinat cu recunoașterea echivalenței profesionale a titlurilor de studii superioare (Symvoulio Anagnorisis Epangelmatikis Isotimias Titlon Tritovathmias Ekpaidefsis, denumit în continuare „Saeitte").

21. Articolul 11 alineatul 1 din Decretul nr. 165/2000 prevede că „[r]ecunoașterea dreptului de a exercita o profesie stabilită în condițiile prevăzute de prezentul decret se acordă în temeiul unei decizii special motivate a [Saeitte]".

III — Litigiul din acțiunea principală și întrebările preliminare

22. Doamna Christina Ioanni Toki, cetățean elen, a studiat timp de doi ani în cadrul secției „Tehnologii" dintr-o instituție tehnică din Patras (Grecia). În cadrul sistemului de credite transferabile al Comunității Europene, aceasta a urmat apoi un program de inginerie combinată cu studii de mediu cu o durată de un an la Universitatea Sheffield Hallam (Regatul Unit), unde a obținut, în anul 1997, o diplomă de „Bachelor of Engineering with Environmental Studies". Doamna Toki și-a continuat studiile în cadrul unui program de studii în domeniul ingineriei mediului la Universitatea din Portsmouth, la finalul căruia a obținut titlul de „Master of Science" în anul 1998.

23. De la 1 septembrie 1999, doamna Toki a fost angajată ca „researcher" în cadrul Departamentului de inginerie civilă din Portsmouth până la 31 august 2002. Aceasta primea la data respectivă o remunerație de 8000 de lire sterline pe an și beneficia de protecție socială. Printre activitățile sale, potrivit unei declarații a conferențiarului universitar care îi supraveghea lucrările, aceasta trebuia să asigure monitorizarea și îndrumarea studenților. De asemenea, doamna Toki participa la un proiect de cercetare desfășurat în colaborare cu o societate privată britanică, specializată în domeniul tehnologiilor pentru tratarea deșeurilor și constând în evaluarea eficienței unei metode inovatoare pentru tratarea apelor uzate urbane. În același timp, aceasta făcea

parte dintr-un grup de cercetare în domeniul ecotehnologiei.

24. În luna aprilie 2002, doamna Toki s-a înscris voluntar în cadrul Chartered Institution of Water and Environmental Management (denumită în continuare „CIWEM") ca absolventă („graduate"), iar ulterior ca stagiar în registrul Engineering Council, ceea ce constituie prima etapă a înscrierii finale. Din dosarul doamnei Toki rezultă că aceasta nu a devenit membru cu drepturi depline al Engineering Council. Astfel, pentru a-și definitiva înscrierea în registru ca „chartered engineer", titlu pe care Engineering Council îl acordă membrilor săi, persoana în cauză ar fi trebuit să se supună unei proceduri speciale, desfășurată în cadrul acestui Council, constând într-o evaluare a cunoștințelor sale postuniversitare, a experienței sale profesionale și într-un interviu privind calificările sale profesionale.

25. La 4 iulie 2003, doamna Toki a depus la Saeitte o cerere privind recunoașterea dreptului de a exercita în Grecia profesia reglementată de inginer de mediu, potrivit dispozițiilor Decretului nr. 165/2000 de transpunere a Directivei 89/48 și având în vedere experiența sa profesională acumulată în Regatul Unit. La 8 martie 2005, Saeitte a adoptat procesul-verbal nr. 96, prin care a respins cererea doamnei Toki pentru motivul că aceasta din urmă nu era titulară a unei diplome de inginer acordată în Regatul Unit, având în vedere că nu deținea titlul reglementat de „chartered engineer". Prin urmare, doamna Toki nu a dobândit drepturi profesionale în statul de origine (Regatul Unit), astfel cum impune Decretul nr. 165/2000. De asemenea potrivit Saeitte, profesia de inginer de mediu este o profesie reglementată în Grecia, dar nu și în Regatul Unit. Cu toate acestea, din faptul că Engineering Council acordă titlul de „chartered engineer", Saeitte a dedus că activitatea în cauză este reglementată. Or, doamna Toki nu deține acest titlu. Potrivit Saeitte, articolul 4 alineatul 1 din Decretul nr. 165/2000 prevede aplicarea mecanismului de recunoaștere menționat la articolul 3 litera (a) din Directiva 89/48 în cazurile în care persoana interesată provine dintr-un stat membru în care exercitarea profesiei care face obiectul cererii este reglementată și controlată de asociații sau de organizații recunoscute de statul respectiv potrivit dispozițiilor articolului 1 litera (d) al doilea paragraf din directiva menționată.

26. La 29 martie 2005, doamna Toki a formulat o contestație împotriva procesului-verbal nr. 96 al Saeitte, susținând că acesta din urmă omisese în mod nelegal să ia în considerare, pe de o parte, experiența profesională de trei ani dobândită de doamna Toki în calitate de cercetător salariat în cadrul departamentului de inginerie civilă al unei universități

britanice și, pe de altă parte, înscrierea acesteia în registrul inginerilor în calitate de membru de nivelul întâi și, în special, înscrierea sa în cadrul CIWEM. Prin urmare, Saeitte, care a primit între timp o serie de explicații de la Engineering Council, a reexaminat cererea doamnei Toki, înainte de a o respinge din nou la 12 aprilie 2005, pentru aceleași motive. În consecință, doamna Toki a sesizat Symvoulio tis Epikrateias (Consiliul de Stat) cu o acțiune împotriva ministrului educației naționale și cultelor având ca obiect anularea procesului-verbal nr. 98 al Saeitte, prin care acesta a confirmat decizia sa din 8 martie 2005.

27. În fața instanței de trimitere, doamna Toki a susținut că Saeitte și-a întemeiat în mod nelegal decizia de respingere pe articolul 4 alineatul 1 litera a) din Decretul nr. 165/2000, în condițiile în care ar fi trebuit să examineze cererea sa în lumina articolului 4 alineatul 1 litera b) din decretul respectiv, în măsura în care profesia de inginer de mediu nu este reglementată în Regatul Unit. În plus, doamna Toki arată că deține o diplomă în sensul articolului 2 alineatul 1 din decret și că a fost în măsură să demonstreze o experiență profesională de trei ani în ultimii zece ani, dobândită în Regatul Unit.

28. Fiind confruntat cu o dificultate de interpretare a dreptului Uniunii, Symvoulio tis Epikrateias a hotărât să suspende judecarea cauzei și, prin decizia de trimitere primită la grefa Curții la 28 octombrie 2009, să sesizeze Curtea, în temeiul articolului 234 CE, cu următoarele două întrebări preliminare:

„1) Articolul 3 [primul paragraf] litera (b) din Directiva 89/48/CEE [...] trebuie interpretat în sensul că mecanismul de recunoaștere pe care îl prevede este aplicabil în cazul în care, în statul membru de origine, profesia în cauză este reglementată în sensul articolului 1 litera (d) al doilea paragraf, însă persoana interesată nu este membră cu drepturi depline a unei organizații care îndeplinește condițiile prevăzute de acest paragraf?

2) [În cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare], în sensul articolului 3 [primul paragraf] litera (b) din Directiva 89/48/CEE [...], prin exercitare cu normă întreagă a unei profesii în statul membru de origine trebuie să se înțeleagă exercitarea, cu statut de independent sau de salariat, a profesiei pentru care se solicită autorizarea în statul membru gazdă în sensul Directivei [89/48] sau se poate de asemenea înțelege activitatea de cercetare științifică într-un domeniu conex profesiei, desfășurată într-o instituție care, în principiu, nu are scop lucrativ?”

IV — Procedura în fața Curții

29. Reclamanta din acțiunea principală, guvernul elen și Comisia Europeană au transmis Curții observații scrise.

30. În cursul ședinței, care s-a desfășurat la 12 octombrie 2010, au formulat observații orale reclamanta din acțiunea principală, guvernul elen și Comisia Europeană.

V — Analiză juridică

A — *Cu privire la prima întrebare*

31. Pentru a răspunde la prima întrebare adresată de instanța de trimitere, trebuie să se confirme faptul că activitatea profesională în cauză se încadrează în domeniul de aplicare al Directivei 89/48. În continuare, va fi necesar să se determine cărei categorii de activitate profesională, în sensul directivei menționate, aparține în statul membru de formare activitatea în cauză în acțiunea principală. Odată stabilit acest lucru, nu va mai rămâne decât să se soluționeze problema condițiilor de recunoaștere aplicabile.

1. Activitatea de inginer de mediu se încadrează în domeniul de aplicare al Directivei 89/48

32. În primul rând, am arătat deja că directiva în cauză, deși abrogată, constituie cadrul juridic aplicabil la data la care doamna Toki a introdus cererea sa la Saeitte [10].

33. În plus, profesia de inginer în general sau de inginer de mediu în special, întrucât nu a făcut obiectul unei armonizări sectoriale, se înscrie, prin urmare, în cadrul general stabilit de Directiva 89/48.

34. În sfârșit, din dosar rezultă că profesia de inginer de mediu este reglementată în Grecia, îndeplinind astfel condiția impusă de articolul 2 primul paragraf din Directiva 89/48 [11]. În plus, întrucât doamna Toki deține diplome de absolvire a unui ciclu de studii de cel puțin trei ani acordate într-un alt stat membru [12], trebuie să se considere că activitatea în cauză se încadrează în domeniul de aplicare al Directivei 89/48.

10 — A se vedea punctul 2 din prezentele concluzii.

11 — A se vedea de asemenea Hotărârea din 1 februarie 1996, Aranitis (C-164/94, Rec., p. I-135, punctul 17).

12 — A se vedea al treilea considerent și articolul 1 litera (a) a doua liniuță din Directiva 89/48.

2. Calificarea activității de inginer de mediu în statul membru de formare

35. Întrucât nu există nicio îndoială că profesia de inginer de mediu este o profesie reglementată în statul gazdă – Republica Elenă – și în vederea stabilirii condițiilor de recunoaștere aplicabile, trebuie să se determine dacă activitatea respectivă constituie, în statul membru de formare – Regatul Unit – și în lumina Directivei 89/48, o activitate reglementată, o activitate asimilată unei activități reglementate sau o activitate nereglementată.

36. Caracterul reglementat sau nereglementat al profesiei de inginer de mediu în Regatul Unit face obiectul unor afirmații contradictorii ale părților interesate, afirmații care, de altfel, nu se întemeiază pe o analiză foarte detaliată. Cu toate acestea, instanța de trimitere precizează că legislația în vigoare în Regatul Unit nu supune vreunei condiții nici accesul la activitatea de inginer, nici accesul la activitatea de inginer de mediu [13]. Aceasta mai arată că rolul Engineering Council constă în organizarea unor proceduri de evaluare a competenței profesionale a membrilor săi, acordând un titlu acelora care îndeplinesc condițiile prevăzute. Engineering Council stabilește de asemenea norme deontologice pentru membrii săi, pe care aceștia se angajează să le respecte, și exercită în această privință o autoritate disciplinară. Prin urmare, în pofida ambiguității anumitor observații scrise cu privire la acest aspect, nu s-a afirmat niciodată că exercitarea activității de inginer de mediu este condiționată de dobândirea calității de membru al respectivului Council și, în consecință, de deținerea titlului de „chartered engineer". Dimpotrivă, întrebat cu privire la acest aspect în cadrul ședinței desfășurate în fața Curții, reprezentantul doamnei Toki a declarat, fără ca acest lucru să fie contestat de celelalte părți prezente, că doamna Toki putea să exercite activitatea de inginer de mediu în Regatul Unit fără a fi membră a Engineering Council.

37. În aceste condiții, reiese că, contrar celor reținute de Saeitte, activitatea respectivă nu poate fi privită ca fiind o activitate reglementată în sensul articolului 1 litera (c) și al articolului 1 litera (d) primul paragraf din Directiva 89/48. Într-adevăr, Curtea a stabilit că „reprezintă o astfel de profesie o activitate profesională care, în ceea ce privește condițiile de acces la aceasta sau de exercitare a acesteia, este direct sau indirect reglementată prin dispoziții cu caracter juridic, respectiv prin acte cu putere de lege și prin acte administrative. Accesul la o profesie sau exercitarea unei profesii trebuie să fie considerate ca fiind direct reglementate prin dispoziții juridice în cazul în care actele cu putere de lege și actele administrative din statul membru gazdă instituie un regim care are ca efect

13 — Deși este de competența instanței de trimitere să verifice condițiile de exercitare a activității profesionale în cauză, acest lucru nu aduce atingere capacității Curții de a face precizări: a se vedea Hotărârea din 7 septembrie 2006, Price (C-149/05, Rec., p. I-7691, punctul 39).

să rezerve în mod expres această activitate profesională persoanelor care îndeplinesc anumite condiții și să interzică accesul acelora care nu le îndeplinesc” [14]. Or, nu s-a stabilit că faptul de a nu fi membru al Engineering Council este de natură să interzică accesul la activitatea de inginer de mediu.

38. Articolul 1 litera (d) al doilea paragraf din Directiva 89/48 vizează tocmai ipoteza unei activități profesionale exercitate de membrii „unei asociații sau organizații care are ca obiectiv promovarea și menținerea unui nivel ridicat în respectivul domeniu profesional și care, în vederea realizării acestui obiectiv, beneficiază de recunoașterea, sub o formă specifică, de către un stat membru […]”. Astfel cum este menționat la articolul 1 litera (d) al treilea paragraf, anexa I la Directiva 89/48 conține o listă neexhaustivă a acestor asociații sau organizații care îndeplinesc condițiile prevăzute la articolul 1 litera (d) al doilea paragraf, printre care figurează Engineering Council [15]. Activitățile profesionale exercitate în acest context sunt calificate de directivă drept activități profesionale asimilate activităților profesionale reglementate. Prin urmare, Engineering Council acordă o „diplomă” membrilor săi [16], fără însă ca deținerea acesteia să fie cerută în mod constant tuturor celor care doresc să exercite activitatea profesională de inginer de mediu.

39. Prin urmare, nu este necesar ca un inginer de mediu din Regatul Unit să fie înscris în prealabil și în mod obligatoriu în Engineering Council. Deși este posibil să se imagineze că un „chartered engineer” beneficiază de un avantaj comercial sau de o situație mai favorabilă în privința accesului său pe piața muncii [17], nu este vorba decât despre o simplă presupunere, care nu poate în niciun caz contrazice certitudinea potrivit căreia deținerea acestui titlu nu constituie o condiție prealabilă necesară pentru exercitarea activității profesionale în cauză.

40. Această precizare este importantă, întrucât confirmă faptul că este perfect posibilă exercitarea activității de inginer fără a fi „chartered engineer”, altfel spus fără a fi membru al unei asociații profesionale prevăzute la articolul 1 litera (d) al doilea paragraf din Directiva 89/48. Aceasta explică de asemenea de ce nu este vorba, prin urmare, decât despre o activitate *asimilată* unei activități profesionale reglementate. În plus, având în vedere conținutul listei anexate la directivă, considerăm că este clar faptul că legiuitorul Uniunii a dorit astfel să sublinieze existența respectivelor asociații și organizații, eventuala

14 — Hotărârea Aranitis, citată anterior (punctele 18 și 19).

15 — A se vedea punctul 21 din capitolul din anexă consacrat Regatului Unit.

16 — A se vedea articolul 1 litera (d) al doilea paragraf prima liniuță din Directiva 89/48.

17 — În orice caz, acest element este lipsit de relevanță, Curtea arătând în mod clar, cu privire la calificarea unei profesii reglementate în statul membru gazdă, că „[p]roblema dacă o profesie este reglementată depinde de situația juridică existentă în statul membru gazdă și nu de condițiile de pe piața muncii din acest stat membru” (Hotărârea Aranitis, citată anterior, punctul 23).

lor importanță istorică și culturală în statele membre în cauză [18], însă cu siguranță nu și caracterul obligatoriu al înscrierii în cadrul acestora [19]. În aceste condiții, faptul că doamna Toki nu este membră cu drepturi depline a Engineering Council nu constituie în niciun caz un obstacol în calea accesului acesteia la activitatea de inginer de mediu în statul membru de formare.

41. Existența Engineering Council și recunoașterea acestuia prin directivă demonstrează în cele din urmă faptul că activitatea de inginer (mai exact de inginer de mediu) poate primi două calificări diferite în sensul Directivei 89/48.

42. Atunci când persoana interesată devine membră cu drepturi depline a Engineering Council, pe bază de voluntariat, acesteia i se acordă titlul de „chartered engineer". În acest caz, activitatea profesională pe care aceasta o exercită trebuie să fie calificată drept activitate profesională asimilată unei activități reglementate, întrucât articolul 1 litera (d) al doilea paragraf din directivă prevede că „o activitate profesională poate fi considerată ca fiind reglementată cu condiția să fie exercitată de membrii unei asociații sau organizații" precum cele avute în vedere de dispoziția în cauză.

43. În schimb, atunci când persoana interesată își exercită activitatea fără a fi membră a unei asociații sau organizații precum cele menționate la articolul 1 litera (d) al doilea și al treilea paragraf din Directiva 89/48, activitatea respectivă nu mai poate fi considerată ca fiind o activitate asimilată unei activități reglementate în statul membru de formare în sensul aceleiași dispoziții.

44. În consecință, activitatea de inginer de mediu astfel cum doamna Toki pretinde că a exercitat-o [20], respectiv fără a fi membră cu drepturi depline a Engineering Council, așadar fără a deține titlul de „chartered engineer", trebuie, prin urmare, să fie calificată drept activitate profesională nereglementată.

45. Astfel cum în mod întemeiat a subliniat guvernul elen în observațiile sale scrise, Comisia susținuse de altfel în anul 2003, respectiv anul în care doamna Toki a depus prima sa cerere la Saeitte, o poziție similară în cadrul Comisiei de petiții a Parlamentului European

18 — În această privință, trebuie remarcat faptul că anexa privește exclusiv asociații sau organizații din Regatul Unit sau din Irlanda.

19 — De exemplu, este greu de crezut că profesia de bibliotecar este supusă, în Regatul Unit, unei înscrieri obligatorii în Library Association, care este una dintre aceste asociații sau organizații profesionale menționate în anexa la directivă (devenită ulterior „Chartered Institute of Library and Information Professionals").

20 — Această formulare prudentă se impune, din perspectiva celei de a doua întrebări adresate Curții, care trebuie să ne determine să ne punem tocmai întrebarea în ce măsură doamna Toki a exercitat în mod efectiv o activitate de inginer de mediu.

în legătură cu un resortisant elen aflat într-o situație comparabilă din toate punctele de vedere cu aceea a doamnei Toki [21]. Comisia arătase atunci în mod clar că, întrucât profesia de inginer nu era reglementată prin nicio dispoziție specială în Regatul Unit, existau două cazuri distincte, după cum persoana interesată era sau nu era „chartered engineer". Prin urmare, este cu totul surprinzător că, în observațiile sale scrise, Comisia susține o poziție diametral opusă, care constă în a susține, fără distincție, că exercitarea profesiei de inginer de mediu este reglementată în sensul dispozițiilor articolului 1 litera (d) primul paragraf coroborate cu cele ale articolului 1 litera (d) al doilea paragraf, precum și că sunt aplicabile condițiile de recunoaștere privind profesiile reglementate.

46. Posibilitatea de a considera că aceeași activitate profesională poate primi două calificări distincte, în temeiul Directivei 89/48, potrivit condițiilor de exercitare a acesteia (în calitate de membri sau de nemembri), este confirmată de evoluția ulterioară a dreptului Uniunii și în special de Directiva 2005/36, care a abrogat și a înlocuit Directiva 89/48 și care, reamintim, nu era aplicabilă *ratione temporis* la data la care doamna Toki a introdus cererea sa. Articolul 3 alineatul (2) din Directiva 2005/36 se aplică „unei profesii exercitate de *membrii* unei asociații sau ai unei organizații menționate la anexa I" [22] (anexă în care este menționat Engineering Council) și prevede că profesia respectivă este considerată profesie reglementată [23].

47. Pe de altă parte, chiar în cazul în care Curtea ar considera că faptul că o asociație sau organizație, în ceea ce privește o anumită activitate profesională, îndeplinește condițiile prevăzute la articolul 1 litera (d) al doilea paragraf din Directiva 89/48 are drept consecință că activității respective i se conferă statutul de activitate profesională asimilată unei activități profesionale reglementate, inclusiv atunci când activitatea profesională respectivă este exercitată de persoane care nu sunt membre ale respectivei asociații sau organizații, o astfel de apreciere nu va influența stabilirea condițiilor de recunoaștere aplicabile, după cum vom demonstra imediat.

21 — Petiția nr. 786/2002 a domnului L. Kounis. Domnul Kounis deține o diplomă în inginerie acordată în Regatul Unit, fără a fi însă membru al Engineering Council, așadar fără a deține titlul de „chartered engineer". Acesta dorea recunoașterea diplomei sale în Grecia pentru a putea desfășura în acest stat activitatea profesională de inginer, ceea ce îi fusese refuzat de Saeitte.

22 — Sublinierea noastră.

23 — Articolul 52 alineatul (2) prevede, la rândul său, că „[a]tunci când o profesie este reglementată în statul membru gazdă de către o asociație sau organizație în sensul articolului 3 alineatul (2), resortisanții statelor membre sunt autorizați să utilizeze titlul profesional acordat de respectiva organizație sau asociație, sau abrevierea acestuia, numai în cazul în care prezintă o dovadă că sunt membri ai respectivei organizații sau asociații". Prin urmare, această dispoziție nu se referă decât la condițiile de utilizare a titlului profesional acordat de asociația în cauză și nu se poate deduce din aceasta, și nici din textul Directivei 89/48, că numai membrii acestor asociații sunt autorizați să exercite activitatea profesională respectivă.

3. Stabilirea condițiilor de recunoaștere aplicabile activității profesionale de inginer de mediu în situația reclamantei din acțiunea principală

48. Directiva 89/48 instituie un sistem care, „consolidând dreptul cetățeanului european de a-și folosi cunoștințele sale profesionale în orice stat membru, extinde și, în același timp, întărește dreptul cetățeanului de a obține asemenea cunoștințe oriunde dorește” [24]. Cu toate acestea și astfel cum Curtea a avut deja ocazia să sublinieze, „metoda de recunoaștere instituită prin Directiva 89/48 nu conduce la o recunoaștere automată și necondiționată a diplomelor și a calificărilor profesionale respective” [25]. Astfel, articolul 3 din directivă stabilește două proceduri diferite de recunoaștere și numai una dintre acestea se poate aplica într-o anumită situație de fapt [26].

49. Articolul 3 primul paragraf litera (a) din Directiva 89/48 se aplică în cazul în care profesia este reglementată în statul membru de formare. În acest caz, autoritatea națională competentă trebuie să constate că solicitantul deține diploma necesară în statul membru de formare pentru a avea acces la respectiva profesie reglementată atât în statul membru gazdă, cât și în statul membru de formare.

50. Pe de altă parte, articolul 3 primul paragraf litera (b) din directiva în cauză prevede o procedură de recunoaștere diferită, întemeiată pe experiența profesională dobândită în statul membru de formare atunci când acesta „nu reglementează această profesie în sensul dispozițiilor articolului 1 litera (c) și ale articolului 1 litera (d) primul paragraf”. Prin urmare, domeniul de aplicare al articolului 3 primul paragraf litera (a) trebuie determinat prin interpretarea acestuia din urmă coroborat cu articolul 3 primul paragraf litera (b), care, printr-un raționament *a contrario*, duce la concluzia că mecanismul prevăzut la articolul 3 primul paragraf litera (a) se aplică atunci când profesia sau activitatea profesională este considerată ca fiind reglementată în statul membru de formare.

51. În cazul în care Curtea, astfel cum sugerăm, consideră că activitatea de inginer de mediu astfel cum doamna Toki pretinde că a exercitat-o nu este o activitate reglementată în statul membru de formare, atunci condițiile de recunoaștere care vor trebui aplicate sunt, în speță, cele prevăzute la articolul 3 primul paragraf litera (b).

52. Dimpotrivă, în ipoteza în care Curtea ar considera că activitatea de inginer de mediu astfel cum doamna Toki pretinde că a exercitat-o este o activitate profesională asimilată unei activități profesionale reglementate [în sensul articolului 1 litera (d) al doilea

24 — A se vedea al treisprezecelea considerent al Directivei 89/48.

25 — Hotărârea din 23 octombrie 2008, Comisia/Grecia (C-274/05, Rep., p. I-7969, punctul 39).

26 — Hotărârea Price, citată anterior (punctul 36).

paragraf din Directiva 89/48], Curtea va trebui să țină cont de faptul că condițiile prevăzute la articolul 3 primul paragraf litera (a) nu se aplică decât în ceea ce privește activitățile reglementate [în sensul articolului 1 litera (c) și litera (d) primul paragraf din directiva menționată].

53. Astfel, mecanismul de recunoaștere prevăzut la articolul 3 primul paragraf litera (b) din Directiva 89/48 se aplică atât în cazul în care profesia nu este reglementată în statul membru de formare, cât și în cazul în care activitatea este o activitate asimilată unei activități reglementate în sensul articolului 1 litera (d) al doilea paragraf.

54. Cu toate acestea, având în vedere jurisprudența Curții, situația nu pare a fi atât de clară.

55. Curtea a statuat deja că „articolul 3 primul paragraf litera (b) [din Directiva 89/48] este aplicabil numai dacă profesia în cauză nu este reglementată în statul membru [de formare]” [27], fără a distinge însă în mod special activitățile profesionale asimilate unor activități profesionale reglementate.

56. Poziția Curții în cauza Price [28] este, din acest punct de vedere, destul de surprinzătoare. În această cauză, domnul Price deținea un titlu de „Bachelor” acreditat de una dintre organizațiile la care se referă articolul 1 litera (d) al doilea paragraf și care sunt enumerate în anexa la directivă. Acesta nu a devenit însă niciodată membru al organizației în cauză (Royal Institution of Chartered Surveyors). Deși întrebarea preliminară care i-a fost adresată nu privea stabilirea mecanismului de recunoaștere aplicabil într-o asemenea situație, Curtea a arătat că, întrucât „domnul Price nu este membru al Royal Institution of Chartered Surveyors, problema recunoașterii, în temeiul [articolului 3 primul paragraf litera (a)], a unor diplome acordate de organizația în cauză nu se pune în acest caz, chiar dacă s-ar dovedi că profesia [în cauză] este o profesie reglementată în Regatul Unit potrivit reglementării prevăzute de organizația respectivă” [29]. Curtea lasă aici să se înțeleagă că, dacă domnul Price ar fi fost membru al acestei organizații și, așadar, titular al diplomei acordate de aceasta, mecanismul de recunoaștere aplicabil ar fi fost în acest caz articolul 3 primul paragraf litera (a), cu toate că activitatea profesională în cauză este doar o activitate asimilată unei activități reglementate potrivit articolului 1 litera (d) al doilea paragraf. Prin urmare, Curtea concluzionează că „[a]rticolul 3 primul paragraf litera (b) din Directiva 89/48 este aplicabil dacă profesia în cauză nu este reglementată în statul membru de formare. În consecință, [...] această dispoziție nu s-ar aplica decât în cazul în care Royal Institution of Chartered Surveyors nu ar îndeplini criteriile prevăzute la articolul 1 litera (d) al doilea paragraf” [30]. Pentru motivele prezentate anterior, considerăm că o astfel de soluție este în mod clar contrară textului articolului 3 primul paragraf litera (b) și ar fi oportun ca Curtea să profite de ocazia oferită de prezenta cauză pentru

27 — Hotărârea din 14 iulie 2005, Peros (C-141/04, Rec., p. I-7163, punctul 31).

28 — Hotărâre citată anterior.

29 — *Ibidem* (punctul 47).

30 — *Ibidem* (punctul 48).

a-și rectifica jurisprudența cu privire la acest aspect.

57. În acest sens, este evident că, în ceea ce privește activitățile care intră în domeniul de aplicare al articolului 1 litera (d) al doilea paragraf din Directiva 89/48, este important să se facă referire la expresia completă de „activitate profesională care poate fi considerată ca fiind reglementată". În măsura în care mecanismul de recunoaștere aplicabil unor astfel de activități nu este exact același ca pentru activitățile reglementate potrivit articolului 1 litera (d) primul paragraf, asimilarea primelor cu ultimele nu este completă. În aceste condiții, este extrem de înșelător să fie desemnate în continuare drept activități reglementate activități care nu sunt decât asimilate unor activități profesionale reglementate potrivit Directivei 89/48.

58. În sfârșit – și această ultimă serie de observații nu este valabilă, de asemenea, decât în cazul în care Curtea ar concluziona că activitatea de inginer de mediu astfel cum doamna Toki pretinde că a exercitat-o este o activitate profesională asimilată unei activități profesionale reglementate în sensul articolului 1 litera (d) al doilea paragraf din Directiva 89/48 –, trebuie remarcat faptul că Decretul nr. 165/2000 a realizat o transpunere incompletă a articolului 3 primul paragraf litera (b) din Directiva 89/48, ceea ce a avut probabil drept consecință menținerea confuziei din partea Saeitte. Articolul 4 alineatul 1 litera b) din decretul menționat, care prevede aplicarea condițiilor de recunoaștere prevăzute la articolul 3 litera (b) din Directiva 89/48, face trimitere, pentru calificarea unei activități drept activitate reglementată în statul membru de origine, la articolul 2 alineatul 3 [31] și la întregul articol 2 alineatul 4 [32], în loc să se limiteze la primul paragraf al articolului 2 alineatul 4. Având în vedere decizia Saeitte, acest lucru a avut ca efect excluderea aplicării condițiilor de recunoaștere prevăzute la articolul 3 litera (b) din directivă în cazurile în care persoana interesată provine dintr-un stat membru în care exercitarea profesiei care face obiectul cererii introduse în temeiul Directivei este parțial controlată de asociații sau de organizații recunoscute de statul respectiv, potrivit dispozițiilor articolului 1 litera (d) al doilea paragraf din directivă. Prin urmare, articolul 3 primul paragraf litera (b) din directivă nu a fost transpus în mod corect.

59. În aceste condiții, nimic nu se opune ca doamna Toki să invoce această dispoziție în fața instanței de trimitere. Curtea consideră,

31 — Care corespunde articolului 1 litera (c) din Directiva 89/48.
32 — Care corespunde articolului 1 litera (d) din Directiva 89/48.

de mult timp, că „Directiva [89/48] urmărește să acorde drepturi resortisanților altor state membre”[33] și a statuat deja că „articolul 3 primul paragraf litera (a) din Directiva 89/48 este o dispoziție al cărei conținut este necondiționat și suficient de precis. Prin urmare, particularii sunt îndreptățiți să invoce această dispoziție în fața instanței naționale în vederea înlăturării aplicării dispozițiilor naționale neconforme cu directiva în cauză”[34]. Apreciem că aceeași constatare se impune în cazul articolului 3 primul paragraf litera (b), întrucât considerăm că articolul 3 formează un tot indivizibil, cel puțin în ceea ce privește întregul paragraf întâi al acestuia.

60. Propunem să se răspundă la prima întrebare că articolul 3 primul paragraf litera (b) din Directiva 89/48 trebuie interpretat în sensul că mecanismul de recunoaștere pe care îl prevede este aplicabil în cazurile în care, în statul membru de formare, profesia este asimilată unei activități profesionale reglementate în sensul articolului 1 litera (d) al doilea paragraf din directiva în cauză. Întrucât articolul 3 primul paragraf litera (b) din Directiva 89/48 este aplicabil atât pentru activitățile asimilate activităților reglementate în statul de formare, cât și pentru activitățile nereglementate, faptul că persoana interesată este sau nu este membră cu drepturi depline a unei asociații sau a unei organizații care îndeplinește condițiile prevăzute la articolul 1 litera (d) al doilea paragraf din directiva în cauză nu influențează stabilirea mecanismului de recunoaștere aplicabil.

B — *Cu privire la a doua întrebare*

61. În cazul în care Curtea ar concluziona că, în situația doamnei Toki, condițiile de recunoaștere aplicabile la data la care această situație a fost apreciată de Saeitte sunt cele prevăzute la articolul 3 primul paragraf litera (b) din Directiva 89/48, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă experiența profesională pe care doamna Toki a dobândit-o în calitate de cercetător într-o universitate în perioada 1999-2002 poate fi considerată exercitare cu normă întreagă a profesiei de inginer de mediu timp de doi ani în ultimii zece ani.

1. Cu privire la admisibilitatea celei de a doua întrebări

62. Cu titlu introductiv, remarcăm că admisibilitatea celei de a doua întrebări adresate de instanța de trimitere nu este evidentă. Întrucât instanța de trimitere este sesizată cu o acțiune în anulare îndreptată împotriva deciziei în litigiu adoptate de Saeitte, în cazul în care Curtea acceptă să urmeze propunerile

33 — Hotărârea din 23 martie 1995, Comisia/Grecia (C-365/93, Rec., p. I-499, punctul 9).

34 — Hotărârea din 29 aprilie 2004, Beuttenmüller (C-102/02, Rec., p. I-5405, punctul 55); în același sens, Hotărârea Peros, citată anterior (punctul 32).

noastre referitoare la prima întrebare, acest lucru va fi suficient pentru ca instanța de trimitere să dispună anularea deciziei în litigiu și să trimită cauza spre reexaminare organului administrativ. În plus, decizia menționată se întemeiază pe mecanismul care corespunde în reglementarea națională articolului 3 primul paragraf litera (a) din Directiva 89/48, astfel încât Saeitte s-a pronunțat cu privire la faptul dacă doamna Toki se putea prevala de o diplomă echivalentă, dar nu s-a pronunțat cu privire la problema dacă experiența profesională dobândită de doamna Toki în Regatul Unit în calitate de cercetător putea fi luată în considerare în mod valabil în temeiul mecanismului de recunoaștere prevăzut la articolul 3 primul paragraf litera (b) din directiva menționată. În sfârșit, în ipoteza în care cauza ar trebui să fie examinată din nou de administrația elenă, aceasta din urmă nu ar mai putea să se pronunțe în temeiul Directivei 89/48, abrogată prin Directiva 2005/36 [35].

63. În pofida acestor aspecte, o serie de elemente tind să ne convingă de admisibilitatea întrebării.

64. În primul rând, niciuna dintre părțile interesate care au depus observații scrise nu a contestat admisibilitatea acestei a doua întrebări.

65. În continuare, potrivit unei jurisprudențe constante, în cadrul procedurii instituite prin articolul 234 CE, devenit articolul 267 TFUE, „numai instanța națională, care este sesizată cu soluționarea litigiului și care trebuie să își asume răspunderea pentru hotărârea judecătorească ce urmează a fi pronunțată, are competența să aprecieze, luând în considerare particularitățile cauzei, atât necesitatea unei hotărâri preliminare pentru a fi în măsură să pronunțe propria hotărâre, cât și pertinența întrebărilor pe care le adresează Curții. În consecință, în cazul în care întrebările adresate au ca obiect interpretarea dreptului Uniunii, Curtea este, în principiu, obligată să se pronunțe” [36]. Numai în cazul unor împrejurări excepționale Curtea analizează condițiile în care este sesizată de instanța națională în scopul de a-și verifica propria competență [37]. Mai exact, „Curtea poate refuza să se pronunțe asupra unei întrebări preliminare adresate de o instanță națională numai dacă este evident că interpretarea solicitată a dreptului Uniunii nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul acțiunii principale, atunci când problema este de natură ipotetică sau atunci când Curtea nu dispune de elementele de fapt și de drept necesare pentru a răspunde în mod util întrebărilor care i-au fost adresate” [38]. Suntem de acord cu motivarea instanței de trimitere, potrivit căreia este important să se furnizeze administrației, a cărei decizie va fi în mod sigur anulată, liniile directoare de care are nevoie pentru a adopta o nouă decizie. Interpretarea solicitată a dispoziției de drept al Uniunii prezintă o legătură evidentă cu litigiul din acțiunea principală, indiferent dacă se întemeiază pe Directiva 89/48 sau pe articolul 13 alineatul (2) din Directiva 2005/36, care repetă aceleași condiții de recunoaștere prevăzute de Directiva 89/48. Astfel, niciuna dintre cele trei ipoteze identificate de Curte

35 — Astfel, articolul 63 din Directiva 2005/36 prevede că statele membre trebuiau să se conformeze dispozițiilor directivei în cauză cel mai târziu la data de 20 octombrie 2007.

36 — Hotărârea din 18 martie 2010, Gielen (C-440/08, Rep., p. I-2323, punctul 27 și jurisprudența citată).

37 — *Ibidem*, punctul 28 și jurisprudența citată.

38 — *Ibidem*, punctul 29 și jurisprudența citată.

pentru a justifica un refuz de a se pronunța cu privire la o întrebare preliminară nu este verificată în acest caz.

66. În sfârșit, remarcăm că considerentul (14) al Directivei 2005/36 afirmă în mod clar că „[m]ecanismul de recunoaștere stabilit prin directivele 89/48/CEE și 92/51/CEE rămâne neschimbat". Prin urmare, clarificările furnizate de Curte prin răspunsul său la această a doua întrebare își vor păstra integral relevanța, fie în temeiul Directivei 89/48, fie în temeiul Directivei 2005/36.

67. În aceste condiții, sugerăm Curții să admită a doua întrebare și să își continue examinarea.

2. Cu privire la noțiunea de exercitare cu normă întreagă a profesiei

68. În cazul în care condițiile de recunoaștere prevăzute la articolul 3 primul paragraf litera (b) din Directiva 89/48 sunt aplicabile, autoritatea națională nu poate refuza accesul la activitatea în cauză dacă solicitantul a exercitat cu normă întreagă profesia respectivă timp de doi ani într-un alt stat membru care nu reglementează activitatea menționată. Articolul 3 al doilea paragraf din directivă precizează că experiența profesională este cea la care se face astfel referire la primul paragraf. Or, Directiva 89/48 definește experiența profesională la articolul 1 litera (e) ca fiind „exercitarea efectivă și legală a respectivei profesii într-un stat membru". Astfel, pentru a răspunde la a doua întrebare a instanței de trimitere, trebuie să se stabilească dacă activitatea pe care doamna Toki a desfășurat-o în cadrul universității care a angajat-o în perioada 1999-2002 poate fi considerată ca fiind exercitarea efectivă și cu normă întreagă a profesiei de inginer de mediu.

69. Situația doamnei Toki este specială în sensul că, pentru a fi autorizată să exercite profesia de inginer de mediu în Grecia, aceasta invocă trei ani de experiență profesională dobândită, nu în calitate de inginer de mediu ca atare, ci în calitate de cercetător în domeniul ingineriei mediului. Reclamanta din acțiunea principală a fost angajată timp de trei ani ca „researcher" de Universitatea din Portsmouth. În această calitate, doamna Toki participa la îndrumarea studenților și lua parte la diferite tipuri de activități academice (cum ar fi participarea la un grup de cercetare în domeniul ecotehnologiei, redactarea de rapoarte, prezentarea rezultatelor științifice în mediul universitar și industrial). Din dosar rezultă că aceasta colabora de asemenea cu o

societate privată specializată în tehnologii de tratare a deșeurilor lichide și efectua, în acest context, analize de laborator pentru controlul calității gestionării nămolurilor de epurare. Această ultimă activitate ar constitui, potrivit doamnei Toki, un aspect esențial al profesiei de inginer de mediu.

70. Ținând cont de formularea întrebării și având în vedere observațiile reclamantei din acțiunea principală care au insistat asupra acestui aspect, dorim să precizăm, în primul rând, că nu este contestat și că nu există nicio îndoială că o activitate de cercetare cum este cea desfășurată de doamna Toki constituie exercitarea unei activități profesionale salariate. Instanța de trimitere a considerat util să precizeze, în formularea celei de a doua întrebări, că experiența profesională dobândită de doamna Toki în calitate de „researcher" a fost acumulată într-o instituție care, „în principiu, nu are scop lucrativ". Aspectul dacă instituția în cauză urmărește sau nu urmărește un scop lucrativ nu are nicio influență în ceea ce privește litigiul din acțiunea principală. Astfel, are importanță numai aspectul dacă experiența profesională a fost dobândită prin exercitarea unei activități profesionale desfășurate în mod independent sau ca salariat. Faptul că doamna Toki a fost angajată de Universitatea din Portsmouth nu este de altfel contestat.

71. Prin urmare, problema nu este de a stabili dacă o activitate de cercetare universitară poate fi considerată ca fiind o experiență profesională în sine. Adevărata problemă care se pune, mai dificil de rezolvat, este dacă exercitarea unei astfel de activități de cercetare, desfășurată cel puțin parțial într-un domeniu care pare conex celui al profesiei de inginer de mediu, pentru a utiliza termenul folosit de instanța de trimitere, este pe deplin asimilabilă unei exercitări efective a acestei profesii, în sensul dreptului Uniunii.

72. Cu alte cuvinte, dacă doamna Toki ar fi dorit să fie autorizată să exercite profesia de cercetător în Grecia și presupunând, desigur, că în acest caz s-ar fi aplicat condițiile de recunoaștere aplicabile activităților nereglementate sau asimilate activităților reglementate, experiența dobândită de aceasta în cadrul unei universități dintr-un alt stat membru ar fi trebuit în mod evident să fie luată în considerare.

73. Ambiguitatea cazului în speță constă în faptul că doamna Toki invocă trei ani de experiență profesională în domeniul cercetării, dar în legătură cu domeniul ingineriei mediului. Dificultatea este amplificată de faptul că niciuna dintre părți nu s-a pronunțat cu privire la existența și la nivelul acestei pretinse legături de conexitate între activitățile desfășurate de doamna Toki în cadrul universității și cele pe care aceasta le-ar

fi desfășurat în cadrul exercitării „efective” a profesiei de inginer de mediu.

74. Exercitarea cu normă întreagă necesară potrivit Directivei 89/48 se referă, după cum s-a arătat deja, la experiența profesională dobândită în statul membru care nu reglementează profesia. Prin urmare, aceasta vizează o „exercitare efectivă și legală a respectivei profesii”. Prin „respectiva profesie” se înțelege profesia care face obiectul cererii de recunoaștere prezentate în statul membru gazdă. Cererea doamnei Toki privește activitatea de inginer de mediu. Având în vedere cele prezentate anterior, trebuie să se constate că experiența dobândită de doamna Toki în calitate de „researcher” nu poate fi pe deplin asimilată, *a priori*, exercitării efective a activității de inginer de mediu, întrucât doamna Toki nu a exercitat exact această profesie în Regatul Unit. În acest sens, articolul 3 primul paragraf litera (b) din Directiva 89/48 prevede că recunoașterea presupune că este vorba despre exercitarea „respectivei” profesii, adică a profesiei care face obiectul cererii de acces sau de autorizare a exercitării. Aceasta este, în esență, și concluzia la care a ajuns Comisia în cadrul răspunsului său transmis Comisiei pentru petiții a Parlamentului European, citat anterior [39].

75. Astfel, statuând în temeiul Directivei 89/48 cu privire la diplomele cerute în statul membru de formare atunci când acesta reglementează accesul la „respectiva profesie” pe teritoriul său, Curtea a apreciat deja că „expresia «respectiva profesie» cuprinsă la articolul 3 primul paragraf litera (a) din directivă trebuie înțeleasă ca referindu-se la profesii care, în statul membru de origine și în statul gazdă, sunt fie identice, fie similare, fie, în anumite cazuri, doar echivalente în privința activităților pe care le acoperă” [40]. Considerăm că, în mod logic, interpretarea Curții se aplică de asemenea articolului 3 primul paragraf litera (b), care vizează exercitarea cu normă întreagă a „respectivei profesii”.

76. Pe de altă parte, interpretarea dată de Curte expresiei „respectiva profesie” permite o anumită ajustare, recunoscând că poate fi vorba inclusiv despre profesii echivalente în ceea ce privește activitățile pe care le implică. În aceste condiții va fi de competența autorității naționale însărcinate cu recunoașterea diplomelor și a experienței profesionale, în acest caz Saeitte, să stabilească dacă sarcinile pe care doamna Toki le-a îndeplinit în cadrul colaborării sale cu societatea privată specializată pot constitui, astfel cum pretinde aceasta, un aspect esențial al activităților unui inginer de mediu, adică un

39 — Astfel, Comisia a susținut că experiența profesională necesară potrivit articolului 3 primul paragraf litera (b) din Directiva 89/48 trebuie să fi fost dobândită în aceeași profesie ca cea pentru care persoana interesată este calificată și solicită recunoașterea. Comisia a considerat că domnul Kounis, neputând demonstra decât o experiență de „lecturer”, nu se putea prevala de experiența profesională necesară în calitate de inginer (a se vedea petiția nr. 786/2002, citată anterior).

40 — Hotărârea din 19 ianuarie 2006, Colegio (C-330/03, Rec., p. I-801, punctul 20).

aspect esențial al unei profesii echivalente în sensul jurisprudenței Curții.

77. După ce Saeitte va fi evaluat această legătură de conexitate între activitățile pe care doamna Toki le-a desfășurat în perioada în care a fost angajată în cadrul universității și cele desfășurate în cazul exercitării efective a profesiei de inginer de mediu, Saeitte va trebui să stabilească apoi dacă, în cei trei ani petrecuți la universitate în calitate de „researcher", doamna Toki a exercitat într-adevăr cu normă întreagă timp de cel puțin doi ani o activitate care constituie un aspect esențial al profesiei de inginer de mediu, întrucât din dosarul doamnei Toki rezultă că, pe parcursul celor trei ani, aceasta a exercitat alte activități în mod evident fără legătură cu exercitarea efectivă a profesiei de inginer de mediu (cum ar fi îndrumarea studenților).

78. Mai arătăm că nu poate fi exclus faptul că exercitarea unor activități care sunt doar conexe cu activitatea profesională care face obiectul cererii de acces introduse, deși nu poate constitui exercitarea efectivă a respectivei profesii, contribuie la dobândirea și, ulterior, la consolidarea cunoștințelor solicitantului în legătură cu această activitate. Cu toate acestea, este probabil ca activitatea de colaborare dintre doamna Toki și societatea privată să nu îi fi permis persoanei interesate să desfășoare toate activitățile pe care le-ar fi desfășurat în cadrul exercitării efective a profesiei de inginer de mediu. De exemplu, doamna Toki nu a fost în contact cu clienții; de asemenea, se poate presupune că inginerilor de mediu le sunt necesare cunoștințele privind normele naționale referitoare la urbanism și la ecologie, cunoștințe pe care doamna Toki ar putea să nu le aibă în ceea ce privește reglementarea elenă.

79. Pentru ca analiza să fie completă, trebuie de asemenea avută în vedere ipoteza în care autoritatea națională ar decide să supună reclamanta din acțiunea principală unor măsuri compensatorii [41]. Aceasta s-ar întâmpla dacă Saeitte ar considera că profesia de inginer de mediu în Grecia cuprinde una sau mai multe activități profesionale care nu există în profesia exercitată de solicitant în statul membru de formare atunci când această diferență se caracterizează printr-o formare specifică necesară în Grecia și care vizează discipline substanțial diferite de cele acoperite de formarea pe care o invocă solicitantul [42].

80. Măsurile compensatorii care ar fi dispuse în acest caz ar trebui să ia în considerare în mod corespunzător, cu respectarea

41 — Articolul 4 din Directiva 89/48, ulterior articolul 14 din Directiva 2005/36.

42 — Articolul 4 alineatul (1) litera (b) a treia liniuță din Directiva 89/48, ulterior articolul 14 alineatul (1) litera (c) din Directiva 2005/36. Pentru a fi considerate îndeplinite condițiile prevăzute la articolul 3 primul paragraf litera (b) din Directiva 89/48, această ultimă ipoteză presupune ca autoritatea națională să recunoască, în același timp, o legătură de conexitate suficientă între activitatea exercitată de doamna Toki și activitatea de inginer de mediu și faptul că era vorba despre o exercitare cu normă întreagă a activității conexe în cauză.

principiului proporționalității, experiența din trecut a doamnei Toki, chiar dacă aceasta este insuficientă pentru a i se acorda un acces imediat și fără alte formalități la activitatea respectivă.

81. Jurisprudența este inechivocă în această privință, întrucât Curtea a avut deja ocazia să se pronunțe în sensul că „domeniul de aplicare al articolului 4 din Directiva 89/48, care autorizează expres măsurile compensatorii, trebuie să fie limitat la cazurile în care acestea se dovedesc a fi proporționale cu scopul urmărit” [43]. Supunerea măsurilor compensatorii respectării principiului proporționalității este de altfel în mod explicit consacrată în prezent la articolul 14 alineatul (5) din Directiva 2005/36 [44]. Astfel, la momentul stabilirii, dacă este cazul, a unor măsuri compensatorii, autoritatea națională va trebui să ia în considerare orice experiență practică relevantă pentru exercitarea profesiei care face obiectul cererii și care poate să fi completat, cel puțin parțial, cunoștințele care lipsesc din formarea inițială.

82. În aceste condiții, sugerăm să se răspundă la a doua întrebare că, atât potrivit Directivei 89/48, cât și potrivit Directivei 2005/36, exercitarea cu normă întreagă a profesiei trebuie să fie înțeleasă ca fiind exercitarea efectivă a respectivei profesii, adică a profesiei pentru care a fost introdusă cererea de autorizare. Este de competența autorității naționale să stabilească dacă sarcinile îndeplinite de reclamanta din acțiunea principală în cadrul activității sale de cercetare pot constitui o profesie echivalentă în ceea ce privește activitățile implicate în sensul jurisprudenței Curții. În sfârșit, în ipoteza în care autoritatea națională ar impune măsuri compensatorii, aceasta ar trebui să stabilească măsurile în cauză cu respectarea principiului proporționalității, luând în considerare legătura de conexitate dintre profesia pe care reclamanta dorește să fie autorizată să o exercite în statul membru gazdă și experiența profesională dobândită în statul membru de formare.

43 — Hotărârea Colegio, citată anterior (punctul 24), și Hotărârea din 17 aprilie 2008, Van Leuken (C-197/06, Rep., p. I-2627, punctul 39).

44 — Astfel, articolul 14 alineatul (5) din Directiva 2005/36 prevede că dispozițiile privind măsurile compensatorii, și în special articolul 14 alineatul (1) din directivă, se aplică „respectându-se principiul proporționalității. În special, în cazul în care statul membru gazdă preconizează să îi impună solicitantului finalizarea unui stagiu de adaptare sau promovarea unei probe de aptitudini, trebuie să verifice în prealabil dacă cunoștințele dobândite de solicitant în decursul experienței sale profesionale într-un stat membru sau într-o țară terță sunt de natură să acopere, total sau parțial, diferența semnificativă menționată la alineatul (4)”.

VI — Concluzie

83. Având în vedere toate considerațiile de mai sus, propunem Curții să răspundă la întrebările preliminare adresate de Symvoulio tis Epikrateias după cum urmează:

„1) Articolul 3 primul paragraf litera (b) din Directiva 89/48/CEE a Consiliului din 21 decembrie 1988 privind sistemul general de recunoaștere a diplomelor de învățământ superior acordate pentru formarea profesională cu durata minimă de trei ani, astfel cum a fost modificată prin Directiva 2001/19/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 14 mai 2001, trebuie interpretat în sensul că mecanismul de recunoaștere pe care îl prevede este aplicabil în cazurile în care, în statul membru de formare, profesia este asimilată unei activități profesionale reglementate în sensul articolului 1 litera (d) al doilea paragraf din directiva în cauză. Întrucât articolul 3 primul paragraf litera (b) din Directiva 89/48 este aplicabil atât pentru activitățile asimilate activităților reglementate în statul de formare, cât și pentru activitățile nereglementate, faptul că persoana interesată este sau nu este membră cu drepturi depline a unei asociații sau a unei organizații care îndeplinește condițiile prevăzute la articolul 1 litera (d) al doilea paragraf din directiva în cauză nu influențează stabilirea mecanismului de recunoaștere aplicabil.

2) Atât potrivit Directivei 89/48, cât și potrivit Directivei 2005/36/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 7 septembrie 2005 privind recunoașterea calificărilor profesionale, exercitarea cu normă întreagă a profesiei trebuie să fie înțeleasă ca fiind exercitarea efectivă a respectivei profesii, adică a profesiei pentru care a fost introdusă cererea de autorizare. Este de competența autorității naționale să stabilească dacă sarcinile îndeplinite de reclamanta din acțiunea principală în cadrul activității sale de cercetare pot constitui o profesie echivalentă în ceea ce privește activitățile implicate în sensul jurisprudenței Curții. În

sfârșit, în ipoteza în care autoritatea națională ar impune măsuri compensatorii, Aceasta ar trebui să stabilească măsurile în cauză cu respectarea principiului proporționalității, luând în considerare legătura de conexitate dintre profesia pe care reclamanta dorește să fie autorizată să o exercite în statul membru gazdă și experiența profesională dobândită în statul membru de formare."